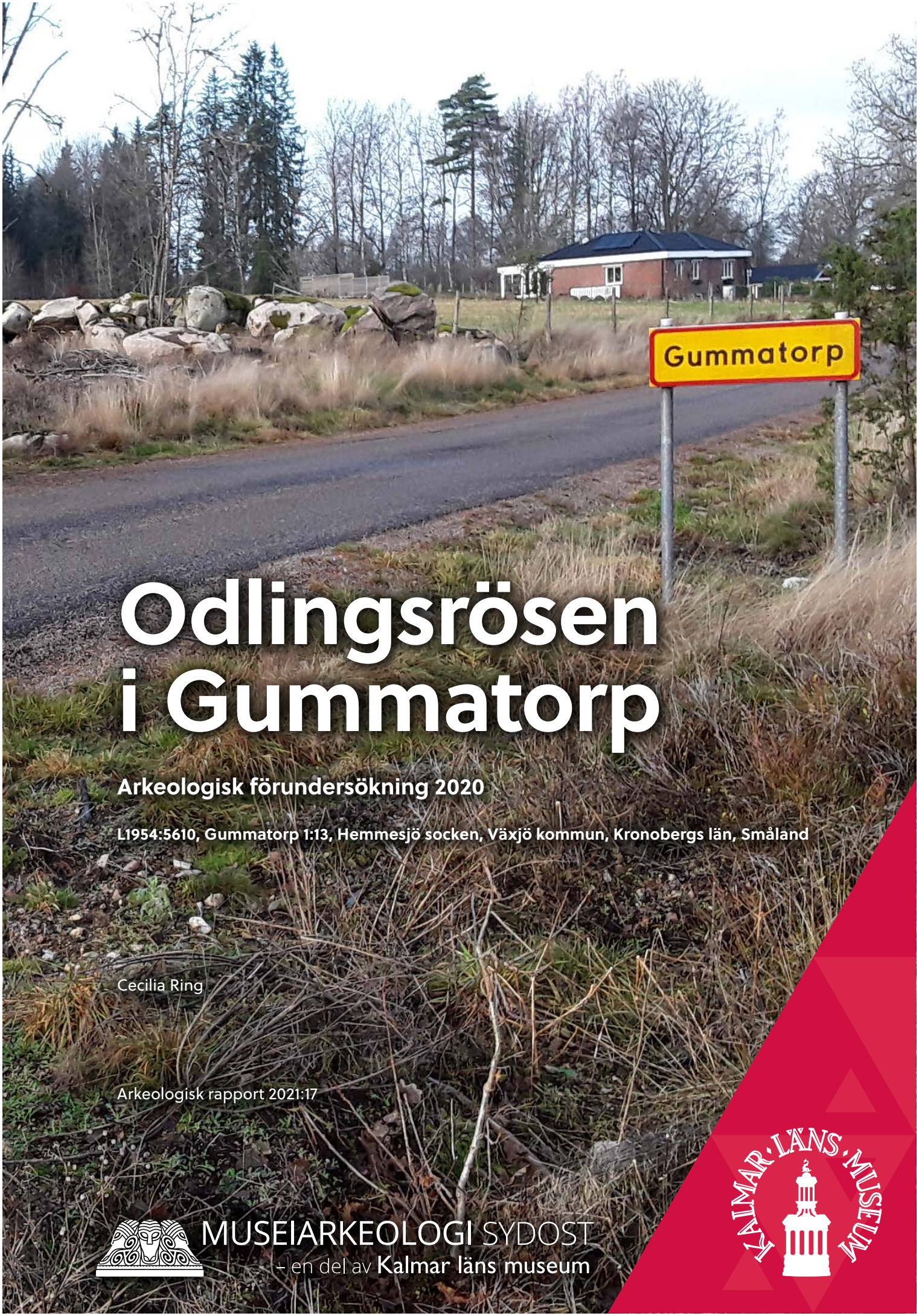

Odlingsrösen i Gummatorp

Arkeologisk förundersökning 2020

L1954:5610, Gummatorp 1:13, Hemmesjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Cecilia Ring

Arkeologisk rapport 2021:17

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

KALMAR·LÄNS·MUSEUM

Odlingsrösen i Gummatorp

Arkeologisk förundersökning 2020

L1954:5610, Gummatorp 1:13, Hemmesjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Författare Cecilia Ring
Copyright Kalmar läns museum 2021
Redaktion Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag Kalmar läns museum
ISSN 1400-352X

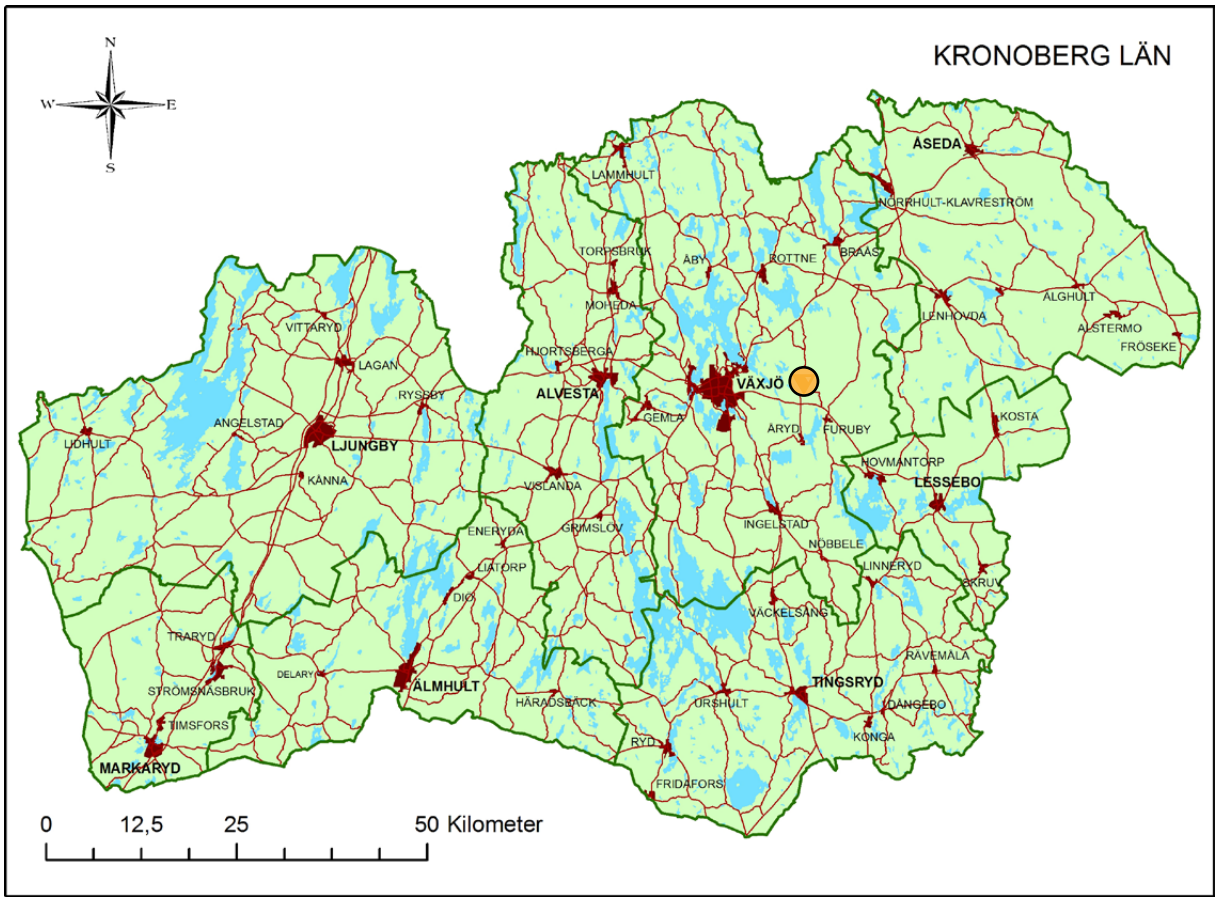
Abstract

Keywords:

In connection with plans for the construction of a residential building in former woodland, the Museum Archaeology South East/Kalmar County Museum carried out an archaeological preliminary excavation during one day in November 2020. On the surface within the plot there was already an ancient remain, fossil arable land with clearance cairns, registered (L1954:5610). The preliminary investigation examined and documented two clearance cairns, but no finds or features were found in the search shafts made. One clearance cairn was dated by ^{14}C to 2982 ± 30 BC, the Neolithic.

Innehåll

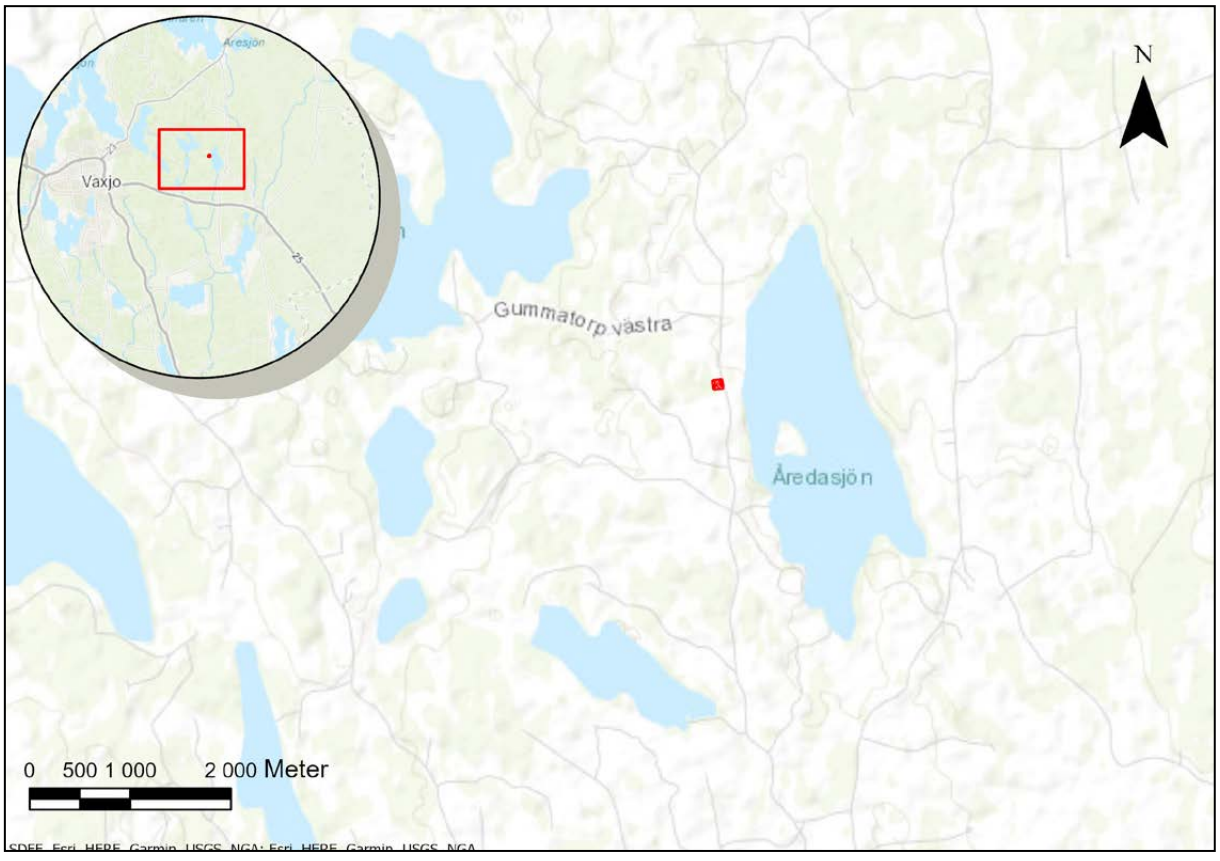
Sammanfattning 7
Inledning 8
Topografi och fornlämningsmiljö 9
Genomförande 11
Resultat 12
Tolkning och åtgärdsförslag 14
Referenser 15
Tekniska och administrativa uppgifter 17
Bilagor 18

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

I samband med planer inför uppförandet av ett bostadshus i tidigare skogsmark genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk förundersökning under en dag i november 2020. På ytan inom tomten fanns sedan tidigare en fornlämning, fossil åkermark med odlingsrösen, registrerad (L1954:5610). Vid förundersökningen undersöktes och dokumenterades två odlingsrösen men i de sökschakt som gjordes påträffades inga fynd eller anläggningar. Ett odlingsröse ^{14}C-daterades till 2982±30 BC, d.v.s. neolitikum.

Figur 1. Undersökningsplatsens placering i strax nordöst om Växjö intill Åredasjön.

Inledning

Museiarkeologi sydost genomförde en arkeologisk förundersökning på fastigheten Gummatorp 1:13, Hemmesjö socken, Växjö kommu, Kronobergs län. Undersökningsområdet låg strax nordöst om Växjö intill Åredasjön (fig. 1, 2). Förundersökningen gjordes inför planerad bostadsbebyggelse på tidigare skogsmark. Inom fastigheten fanns en tidigare registrerad fornlämning i form av fossil åkermark, L1954:5610.

Förundersökningen genomfördes den 25 november 2020 och omfattade en yta om ca 2 000 m^2 inför anläggandet av den nya tomten.

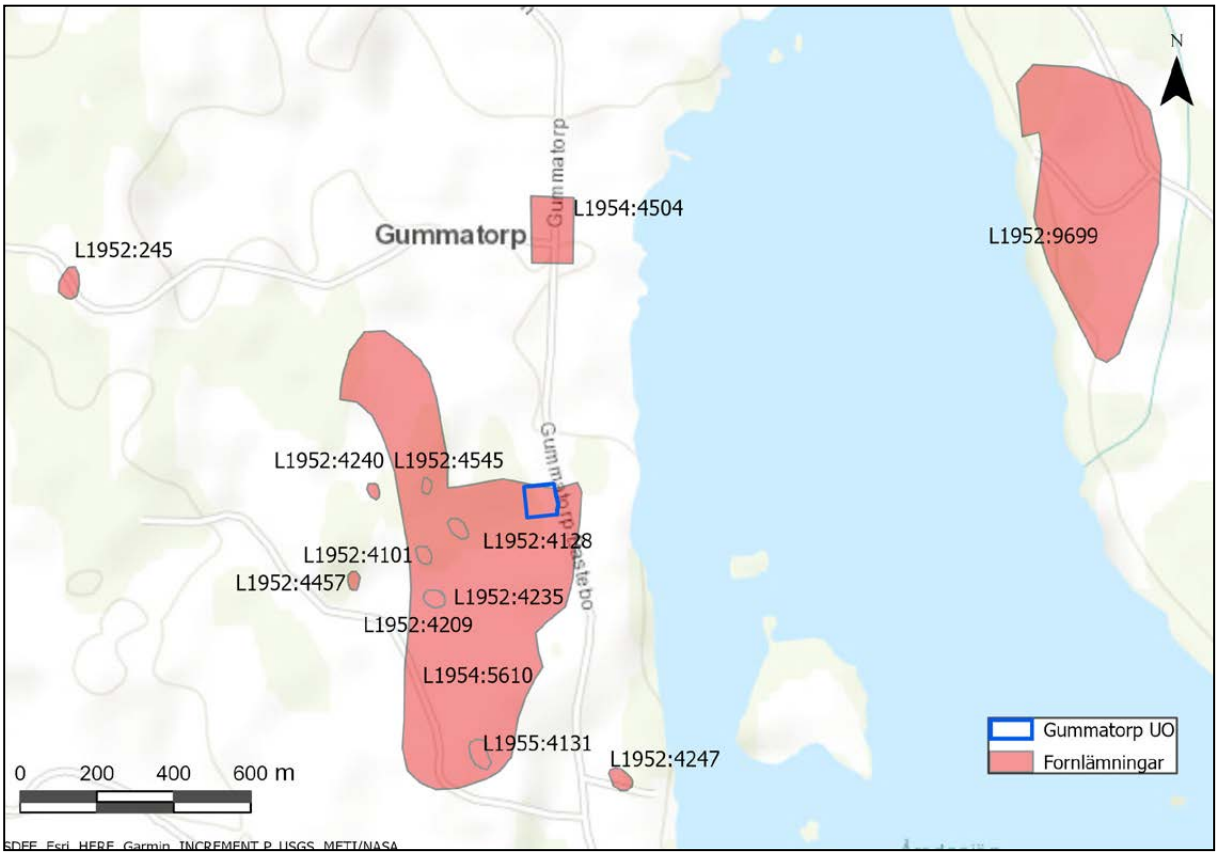
Figur 2. Utsikt över undersökningsytan med Åredasjön i bakgrunden. Foto från V.

Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningsområdet var belägen i flack moränmark som sluttar mot öster intill och väster om en landsväg, i utkanten av Gummatorps by, Hemmesjö socken, Växjö kommun. På östra sidan om vägen drygt 100 meter om platsen för tomten ligger Åredasjön (fig. 1, 2). På andra sidan, väster om den planerade tomten breder skogen ut sig men på själva exploateringsytan var skogen nedtagen. Själva tomten låg inom fornlämningsområde L1954:5610, som beskrivs som fossil åkermark, ca 600 x 100–250 m stort i nord-sydlig riktning, bestående av minst 100 röjningsrösen. Rösena är 2–5 m i diameter och 0,2–0,4 m höga, av 0,2–0,4 m stora stenar, mestadels övertorvade.

Runt om undersökningsområdet finns en stor mängd fornlämningar registrerade. Till största delen rör det sig om stora ytor där det registrerats fossil åker med röjningsrösen. Inom den fossila åkern, framför allt i skogsmark väster om undersökningsområdet, finns även sett stort antal så kallade skogliga lämningar. Främst rör det sig om kolbottnar med kolarkojor (t.ex. L1952:4235, L1952:4209, L1952:4101) men även rester efter kemisk industri i form av tjärdalar.

I den norra delen av Gummatorps by finns en registrerad bytomt/gårdtomt (L1954:4504). Den är enligt beskrivningen i Fornsök ca 100 x 80 meter stor (N-S) och bebyggd. Det äldsta skriftliga namnbelägg är från år 1540 (LMV, Växjö: Hemmesjö 1, år 1840 ls).

Figur 3. Karta över fornlämningarna i området.

Lämningsnr	Lämningstyp
L1952:245	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4101	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4128	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4131	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4209	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4235	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4240	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4247	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4445	Område med skogsbrukslämningar
L1952:4457	Område med skogsbrukslämningar
L1952:9699	Fossil åker
L1954:4504	Bytomt/gårdstomt
L1954:5610	Fossil åker

Tabell 1. Fornlämningar i figur 3.

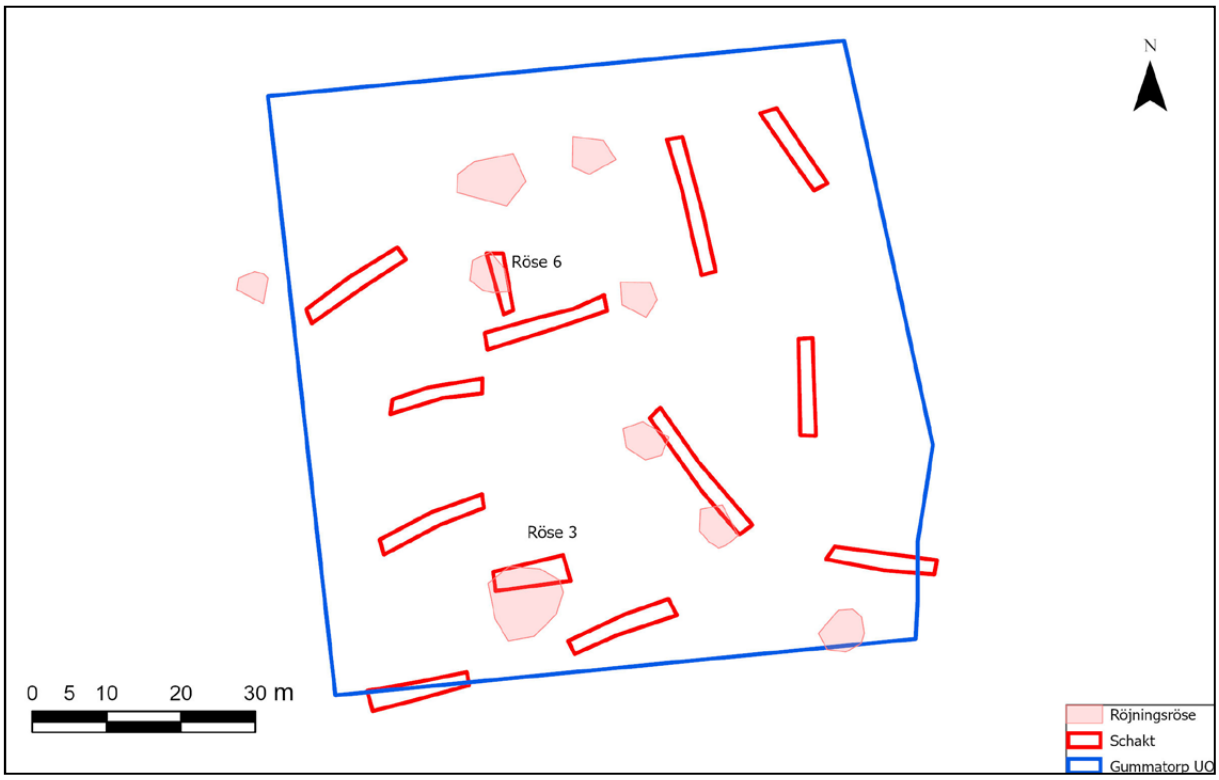
Genomförande

Den arkeologiska förundersökningen omfattade ett ca 2 000 m² stort område avsett för en ny tomt inom del av fastigheten Gummatorp 1:3. Syftet med undersökningen var, enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag att dokumentera eventuella lämningar och kulturlager under mark och om möjlig utreda markanvändningen på den aktuella platsen genom att datera aktiviteter. Frågeställningarna inför förundersökningen var om det kunde gå att bekräfta spår efter förhistorisk odling inom den aktuella fornlämningen och på den aktuella platsen, eller om fornlämningen endast brukats i historisk tid? Samt om det fanns spår av boplats aktiviteter inom ytan.

Inledningsvis gjordes en kartering och inmätning av de rösen som var synliga med hjälp av IDA (Instant Documentation and. Availability). Metalldetektering gjordes av odlingsrösena och delvis av schakten och de uppgrävda massorna.

11 schakt grävdes över ytan med hjälp av grävmaskin med planskopa. Placering av schakten fick göras efter den naturliga topografin och terrängens beskaffenhet (fig. 4).

Två röjningsrösen snittades med maskin, handrensades och dokumenterades med digitala foton och handritning.

Figur 4. Översikt över schakt och röjningsrösen inom ytan. De undersökta röjningsrösena A3 och A6 markerade.

Resultat

Inom ytan karterades 8 rösen. De varierade i storlek mellan 4–10 meter i diameter och 0,4–1 meter i höjd. Vissa var övertorvade med mossa medan ett antal var skadade i ytan av tidigare körning på området.

Två rösen undersöktes i varsin del av undersökningsområdet. De var ganska lika i sin uppbyggnad och konstruktion.

Röse 3 var övertorvat, 3,5 x 5 m i diameter och ca 1,0 m högt (fig. 5). Det gick att urskilja två nivåer av sten i röset. Det övre innehöll ett homogent stenmaterial bestående av 0,2–0,4 meter stora stenar. Det undre lager skiljde tydligt ut sig då det var betydligt glesare med sten där stenarna var något större ca 0,6. I botten av röset fanns också ett antal markfasta stenar.

Röse 6 var 2,4 meter i diameter och 0,6 meter högt (fig. 6). Stenarna var mellan ca 0,1–0,4 meter i diameter och mellan dem var det humös jordfyllning. Röset var anlagt mot en större markfast sten.

Figur 5. Foto på profilen av Röse 3 från N.

Figur 6. Foto på profilen av Röse 3 från Ö.

Endast ett prov har analyserats med avseende på ålder (Ua-69532). Det var ett kolprov från Röse 6. Kolet hade först analyserats vid Vedlab i Falun och det visade sig vara tall (bilaga 1). Resultatet av analysen gav (till ca 92 % säkerhet) en datering till 1299–1112 f.Kr., se bilaga 2. Kolprovet togs i botten av röset i något som tolkades som odlingsjord. Källkritiskt så kan det vara så att dateringen representerar en fas tidigare än rösets uppbyggande då det togs i botten av detsamma (fig. 6). Men hänsyn måste också tas till att tall kan ha en mycket hör egenålder, upp till 500 år. I det andra röset, Röse 3, påträffades inget daterbart kol.

I de elva schakten var endast ett tunt humuslager innan undergrunden tog vid. Undergrunden bestod av sand, sandblandat grus och ställvis större stenar, drygt 0,6 meter i diameter (fig. 7). Inga anläggningar eller fynd påträffades dock vid schaktningen.

Figur 7. Förnatäcket var tunt och undergrunden bestod till största delen av sand och grusblandad sand

Tolkning och åtgärdsförslag

Platsen för den tilltänkta tomten har tidigare använts till odling genom närvaron av röjningsrösen. ^{14}C-dateringen visar att odlingen kan vara så tidig som bronsålder. Kolet som insamlades i ett undre lager i röset kan vara från den röjning som direkt föregått anläggandet av röset, men kolet kan även vara från en äldre odlingsfas, eller från någon annan äldre kontext (Alering 2010). Att rösena generellt var små, låga och att stenmaterialet var mindre och den tidiga dateringen under röset stärker tolkningen att rösena var förhistoriska.

Inga ytterligare lämningar påträffades vid förundersökningen och inga ytterligare antikvariska insatser behövs inför den planerade exploateringen. Fornlämningsskyddet gäller dock fortsatt för den yta som är utanför tomten.

Referenser

Alering, Å. 2010. Fossilt landskap i modern tid, fornlämningsmiljöer i småländsk skogsmark. Steg 2 Studie av arkeologiska undersökningar i Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2010:15*

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2361-2020
Kalmar läns museums dnr:	33-317-2020
Projektnummer KLM:	A2077
Uppdragsgivare:	Emelie Johansson och Gustav Folkesson
Landskap:	Småland
Fastighet:	Gummatorp 1:13
Fornlämningsnr:	L1954:5610
Ekonomisk karta:	5E Ij Vikensved NO
X koordinat:	497 718
Y koordinat:	6 306 624
Latitud:	56 903 314
Longitud:	14 962 532
M ö h:	195–200 möh
Fältarbetstid:	2020-11-25
Antal arbetsdagar:	1 dag
Maskintid:	6 timmar
Personal:	Cecilia Ring och Tove Traneskog
Foto, Du-nummer:	Du 346
Analyser:	Analyserande institution.
Tidsålder:	Stenålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Vedartsanalysrapport av Erik Danielsson, Vedlab 19
Bilaga 2. ^{14}C-analysrapport av Karl Håkansson, Uppsala universitet 21
Bilaga 3. Fotolista digitala bilder 23

Bilaga 1. Vedartsanalysrapport av Erik Danielsson, Vedlab

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21011

Vedartsanalyser på material från Kronobergs län, Växjö, Sjöås FU och Gummatorp FU

Adress:
Box 178
791 24 FALUN

Telefon:
070 34 00 645
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21011 2021-02-09

Vedartsanalyser på material från Kronobergs län, Växjö, Sjöås FU och Gummatorp FU

Uppdragsgivare: Cecilia Ring/Museiarkeologi sydost

Arbetet omfattar tre kolprov från två olika undersökningar i Växjö.
Proverna innehåller kol från ask, björk och tall. Tallen kan ge hög egenålder vid dateringen från provet från Gummantorp. De två från Sjösås kommer att ge mer tillförlitliga dateringar.

Analysresultat Sjösås L1954:5610

Anl.	ID	Anläggnings-typ	Prov-mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ^{14}C-dat.	Övrigt
5	KP1 PM3	Odlingsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Björk 1 bit	Björk 24mg	
7	KP2 PM2	Odlingsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Ask 1 bit	Ask 42mg	

Analysresultat Gummatorp L1954:5610

Anl.	ID	Anläggnings-typ	Prov-mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ^{14}C-dat.	Övrigt
6	KP1	Odlingsröse	0,4g	0,4g 4 bitar	Tall 4 bitar	Tall 168mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Box 178
791 24 FALUN
Tfn: 070 34 00 645 E-post: vedlab@telia.com www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	*Latin*	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ask	*Fraxinus excelsior*	250 år	Näringsrik jord, solig växtplats.	Hård, elastisk och seg. Hjulaxlar, redskap	Viktigt för lövtäckt. Yggdrasil var en ask. Mycket folktro knutet till asken.
Björk **Glasbjörk** **Vårtbjörk**	*Betula sp.* *Betula pubescens* *Betula pendula*	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Tall	*Pinus silvestris*	500 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

Uppsala 2021-04-14

Cecilia Ring
Kalmar läns museum
Box 104
391 21 KALMAR

UPPSALA UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
http://www.tandemlab.uu.se

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Gummatorp L1954:5610, Hemmesjö socken, Kronobergs län, Småland. (p 3461)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C-innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	δ^{13}C‰ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-69532	KP1	−24,4	2 982 ± 30

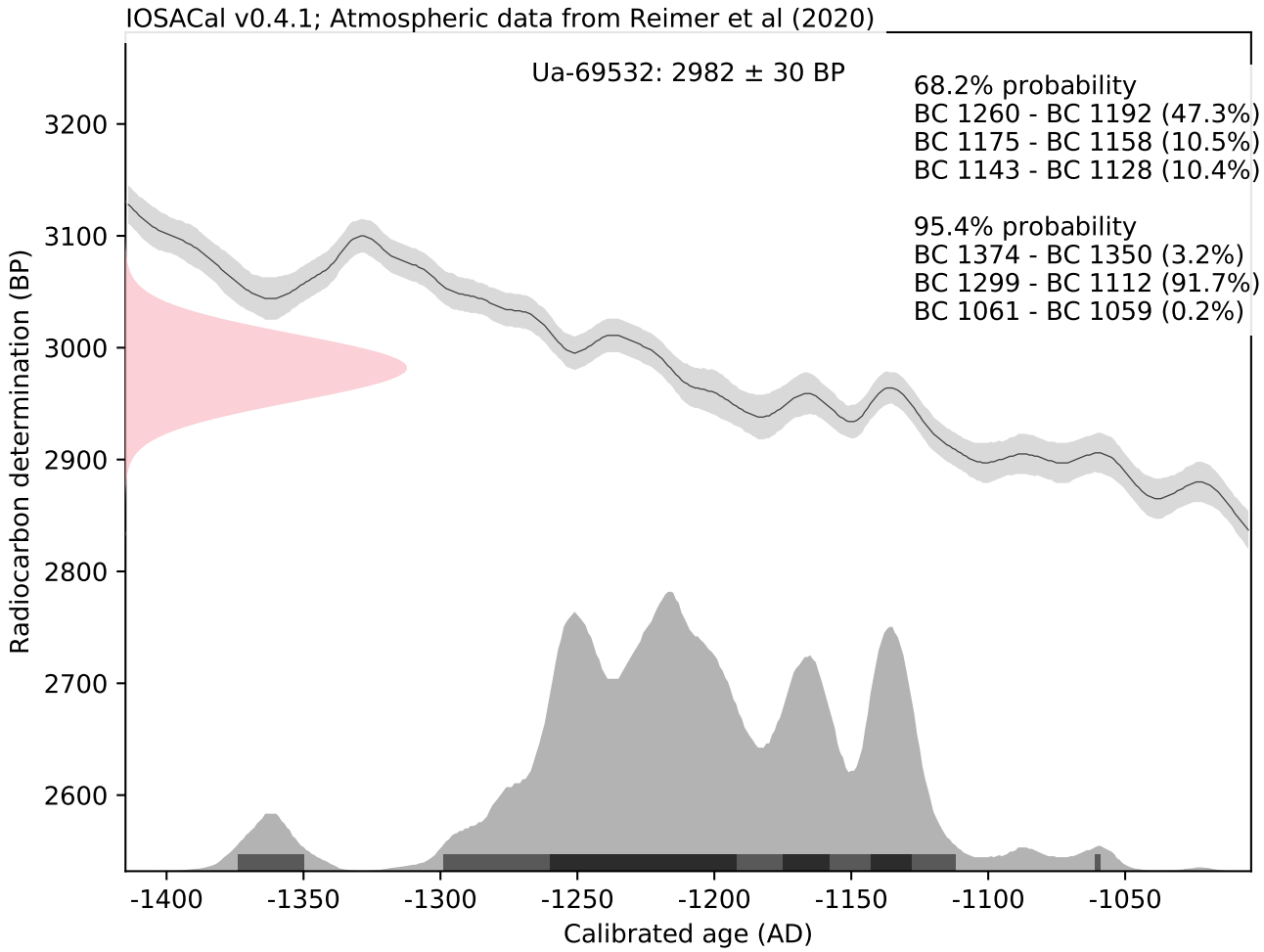
Med vänliga hälsningar

Karl Håkansson

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2021.04.14
17:05:56 +02'00'

Karl Håkansson/Lars Beckel

Kalibreringskurvor

Fotolista digitala bilder

Landskap: Småland
Socken: Hemmesjö, Kronoberg
Fastighet: Gummatorp 1:13

Förundesökning 2020
DU 346

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Cecilia Ring rensar i Röse 3	V	2020-11-25
2	Cecilia Ring rensar i Röse 3	V	2020-11-25
3	Cecilia Ring rensar i Röse 3	SSV	2020-11-25
4	Röse 3 innan avtorvning	OSO	2020-11-25
5	Schaktning av Röse 3	N	2020-11-25
6	Översikt över området. Schakt 2 i förgrunden. Tove Trandeskog mitt i bild.	SSV	2020-11-25
7	Översikt över området. Schakt 2 i förgrunden. Tove Trandeskog mitt i bild.	SSV	2020-11-25
8	Tove Trandeskog dokumenterar Röse 3.	VSV	2020-11-25
9	Profil i Röse 3	N	2020-11-25
10	Profil i Röse 3	N	2020-11-25
11	Profil i Röse 3	NNV	2020-11-25
12	Profil i Röse 3	NNO	2020-11-25
13	Schakt 5, ett tunnthumustäcke och sandblandad grusig undergrund.	V	2020-11-25
14	Översikt över undersökningsområdet	NNV	2020-11-25
15	Röjningsröse 5. Något skadat av markarbeten.	V	2020-11-25
16	Röse 6 innan avtorvning.	NNO	2020-11-25
17	Profil i Röse 6	Ö	2020-11-25
18	Profil i Röse 6	Ö	2020-11-25
19	Profil i Röse 6	Ö	2020-11-25
20	Översikt över området från Ö	Ö	2020-11-25
21	Röse 9. Något skadat av tidigare markarbete.	ÖSO	2020-11-25

Du346_021

Du346_001

Du346_002

Du346_003

Du346_004

Du346_005

Du346_006

Du346_007

Du346_008

Du346_009

Du346_010

Du346_011

Du346_012

Du346_013

Du346_014

Du346_015

Du346_016

Du346_017

Du346_018

Du346_019

Du346_020

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

KALMAR·LÄNS·MUSEUM